

метою затягування судового процесу, що заважає оперативності розгляду справи. Крім того, дотримання судом цього правила сприяє прозорості змагальної процедури, встановленню юридичної істини і правильному вирішенню справи. Питання на-

лежності доказів у цивільному судочинстві, особливо у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, є доволі складним, має дискусійний характер, а тому воно вимагає подальшого наукового дослідження.

Список літератури: 1. *Белянова А.М.* Имущественная ответственность за причинение вреда. – М., 1979. 2. *Ерделеєвський А.М.* Компенсація морального вреда. – М.: Юрист, 1996. 3. *Малеин М.С.* Возмещение вреда, причиненного личности. – М.: Юрид. лит., 1965. 4. Об ускорении рассмотрения гражданских дел: Пост. Пленума Верхов. Суда СССР от 25.04.1947 г. // Судеб. практика Верхов. Суда СССР. – 1947. – Вып. IV. 5. *Паліюк В.П.* Защита прав потребителей. – Николаев, 1996. 6. *Плаксін В.Н.* Відшкодування моральної шкоди за трудовим правом // Право України. – 1995. – №2. – С. 87. 7. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р., № 4 // 36. постанов Пленуму Верхов. Суду України. – Ч. 1. – К., 1995. – С. 32. 8. *Шминова М.Я.* Компенсация вреда гражданам. – М.: Наука. 1979.

Надійшла до редакції 26.12.2007 р.

УДК 343.131 (477)

*Т.В. Корчева, канд. юрид. наук
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЇ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» від 21 червня 2001 р., № 2533-III змінена ч. 1 ст. 22 КПК України [13]. Відповідно до внесених змін для суду (судді) вик-

лючено обов'язок усебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи. Разом із тим ч. 3 ст. 323 КПК України ставить за обов'язок суду при винесенні вироку, керуючись законом, оцінити докази за своїм

внутрішнім переконанням, що ґрунтується саме на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності. Досягається це завдяки дії принципу змагальності, який згідно зі ст. 129 Конституції України є одним з основних засад судочинства. Він передбачає розмежування функцій обвинувачення й захисту, які, у свою чергу, відокремлені від функції вирішення кримінальної справи. При цьому суб'єкти захисту, обвинувачення, які беруть участь у кримінальному процесі, користуються рівними правами для відстоювання своїх інтересів. Принцип змагальності при розгляді кримінальної справи дозволяє сторонам реалізувати в повному обсязі свої права й законні інтереси, обстоювати свою точку зору перед судом.

Для визначення природи змагальності важливим є вирішення питань про позицію суду, про його роль і місце в змаганні сторін: чи повинен суд прагнути до найбільш повного з'ясування обставин справи, беручи участь не лише в дослідженні й оцінці, а й у збиранні доказів; чи має він бути активним і незалежним; чи повинен він виносити рішення на підставі доказів, наданих сторонами? Як вбачається, сама по собі змагальність сторін без активної позиції суду не може бути гарантом правосуддя і встанов-

лення істини у справі.

Здійснення принципу змагальності супроводжують деякі проблеми, що викликають необхідність розгляду питання про роль сторони обвинувачення і сторони захисту в досягненні істини у справі і роль суду, зобов'язаного забезпечити рівні можливості сторін.

Суд має брати активну участь у дослідженні доказів, дотримуючись при цьому об'єктивності й неупередженості. Як справедливо зазначає Ю.М. Грошевий, що стосується ініціативи суду під час судового розгляду по витребуванню нових джерел доказів, то це його право доцільно поставити під контроль сторін, це питання повинно обов'язково обговорюватися сторонами [3, с. 687].

У юридичній літературі підтримується принцип збереження для суду обов'язку встановлювати об'єктивну істину у справі. Вважаємо, що слід приєднатися до думки В.О. Коновалової, яка слушно зауважує, що пізнання, здійснюване в кожній галузі людської діяльності, має за мету встановити істину або так наблизитися до неї, що це дозволить накопичувати дані, які зумовлюють дійсність поставленої мети [5, с. 6].

Зміни, внесені до кримінально-процесуального законодавства, зазначені вище, дають

підставу стверджувати, що в перекладі судового розгляду встановлюється не об'єктивна, а суб'єктивна істина; саме на це орієнтують суд указані зміни в КПК України. Ця практика існує в кримінально-процесуальному законодавстві, наприклад, Російської Федерації, Великої Британії, Північної Ірландії та Франції [14, с.114]. І навпаки, суди ФРН і деяких штатів США вбачають за свою мету встановлення об'єктивної істини [4, с.528]. Питання про мету доказування в теорії доказів кримінального процесу США вирішується так само, як і у Великій Британії. Приміром, в Англії і США усвідомлення добровільного визнання обвинуваченим своєї вини, тобто правоти обвинувачення, знімає з нього тягар доказування. Більшість американських учених-юристів вважають, що розгляд кримінальної справи в суді – це не ті дебати, за яких народжується істина. Судді шукають не істину, а ймовірність, виносячи рішення або за стандартами високого рівня (що виключають усі гіпотези, крім гіпотези про винність), або зниженого рівня (коли в наявності є перевага доказів) [14, с.144]. Процедура спрощеного судочинства давно відома й дуже поширена у США (з 1805 р.), Великій Британії, Північній Ірландії та Франції. Однак вона не застосовується, наприклад, у ФРН. Сформовані

спрощені правила судового розгляду в кримінальному судочинстві різних країн називають спрощеним, сумарним або прискореним провадженням. Так, КПК Російської Федерації у ст. 314 називає такий порядок особливим порядком судового розгляду, КПК Республіки Білорусь у ст. 326 йменує його скороченим [15, с.260].

Перед початком судового слідства суддею (судом) вирішується питання про порядок дослідження доказів у справі. Як правило, за основу береться звичайний порядок дослідження доказів (тобто послідовно за списком осіб, які підлягають виклику в судові засідання), який є в обвинувальному висновку і якого зазвичай дотримуються при визнанні підсудним своєї вини у вчиненні злочину. Із прийняттям зазначеного Закону ст. 299 КПК України про визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, й порядку їх дослідження викладено в новій редакції. Суду надано право при визнанні підсудним своєї вини у вчиненні злочину визнати недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин справи й розміру цивільного позову, які ніким не оспоруються.

Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, і порядку їх дослідження при визнанні підсудним своєї вини і згоді його

з пред'явленим обвинуваченням становить, з нашого погляду, одне з найбільш цікавих нововведень судочинства. Російські вчені звертають увагу на те, що це нова й поки ще не вивчена процедура, що містить суттєві відступи від загальної процедури судового розгляду [18, с.94].

Проведення спрощеного судового слідства у вітчизняному судочинстві, вважаємо породжує серйозні проблеми. Спрощення цієї системи, застосовуваної при визнанні підсудним своєї вини, завдає шкоди принципу змагальності сторін, як і іншим принципам кримінального судочинства – безпосередності, забезпечення підозрюваному, обвинуваченому чи підсудному права на захист, всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи та ін. На підтвердження цієї точки зору наведемо наступні міркування. Одним із загальних положень судового розгляду є принцип безпосередності й усності судового розгляду, закріплений у ст. 257 КПК України. Його суть полягає в тому, що цей принцип ставить за обов'язок суддям вирішувати долю людини не за документами, що надають органи досудового розслідування, а головним чином на підставі того, що кожен суддя особисто може почути, побачити й дослідити докази. Що стосується матеріалів досудового розслідування, наданих у кри-

мінальній справі, то вони для суду мають попередній, допоміжний, підсобний характер.

Проведення повного, всебічного й об'єктивного дослідження всіх доказів у справі (незалежно від визнання вини підсудним) і становить собою судовий розгляд. Якщо при визнанні вини підсудним суд не досліджує доказів, які він не заперечує, то це дає підстави вважати, що суд не виконує вимоги, що ставиться до рішення, яке виноситься судом і закріплене в ст. 323 КПК України. Вона полягає в тому, що суд обґрунтовує вирок лише тими доказами, які були розглянуті в судовому засіданні. Учені йменують цю процедуру впровадженням формальних доказів у ч. 3 ст. 299 КПК України. Таким чином, метою дослідження й головною передумовою вирішення справи стало не повне, всебічне й об'єктивне відбиття всіх юридично значущих обставин у свідомості судді, а отримання зізнання обвинуваченого, хоча воно й не відповідає об'єктивній реальності [7, с. 85]. Відступ від принципу безпосередності порушує і принцип змагальності. Більш категоричною є думка В.Д. Фінька, який зазначає, що зміни, внесені Законом до КПК України, зводять нанівець багато принципів, без яких кримінальний процес є немислимим [17, с.57].

Право суду не досліджувати

в повному обсязі доказів у справі при визнанні підсудним своєї вини підвищує ризик судової помилки, завдає шкоди кримінальному судочинству. Так, наприклад, М.О. Громов, С.А. Курушин зауважують, що засудження невинної людини крім заподіяння їй незаслуженого збитку (як фізичного, так і морального) призводить до того, що особа, яка вчинила злочин, залишається безкарною. До того ж знижується авторитет правоохоронних органів, судової влади в суспільстві [2, с.43].

Введення спрощеного (прискореного) судового розгляду викликало обговорення цього питання вченими і практичними працівниками. Наприклад, точка зору, яка більшою мірою відповідає вітчизняному судочинству, висловлена В.Т. Маляренком і стосується того, що вимоги швидкості й повного розкриття злочинів в окремих випадках вступають у конфлікт між собою, адже швидкість і якість не завжди сумісні [8, с.121]. У правовій літературі висловлюються побоювання, що спрощення в процедурі судового слідства за умови, що Україна тільки будує правову державу, призведе до загрози наближення процесу не до змагальної, а, навпаки, до інквізиційної форми [6, с.249]. Змагальність зводиться до договірних відносин між сторонами обвинувачення і захисту [19, с.91].

Угоди про визнання вини зазнали критики І.Л. Петрухіна, який зазначає, що їх здійснення може завдати шкоди не тільки учасникам процесу, а й суспільству в цілому. При введенні угод про визнання вини відкриваються можливості хабарництва та інших зловживань. Слідчі підбурюватимуть обвинуваченого до визнання вини, у тому числі й за допомогою незаконних прийомів, чим матимуть змогу легко звільнити себе від розкриття небезпечних злочинів [10, с.35]. Цю думку поділяє й П.В. Прилуцький, який підкреслює, що органу, що здійснює розслідування, простіше «правдами й неправдами» під час допитів обвинуваченого домогтися визнання ним своєї вини, аніж провадити копітку роботу з виявлення і збирання доказів для обґрунтування обвинувачення [11, с.46]. Т.М. Марітчак (суддя Апеляційного суду Львівської області) теж звертає увагу на те, що кримінальні справи розслідуються на досить низькому рівні, тому суду досить складно вирішувати питання про зменшення обсягу доказів, які необхідно дослідити [9, с.41].

Зазначимо, що законодавець не вважає досудове розслідування достатнім для встановлення істини у справі, передбачаючи для цього судові стадії процесу, що мають свою мету й завдання, які повинні відповідати завданням

кримінального судочинства, де на першому місці стоїть захист прав та інтересів учасників процесу. Вважаємо, що за наявності сумнівів у збереженні загальних завдань проведення судової процедури не можна провадити на практиці процедуру спрощення судових розглядів.

Слід урахувати, що предметом судового розгляду є правовий спір між державою й обвинуваченим, який стає підсудним. Це викликає застосування міри покарання і як наслідок – труднощі, пов'язані з відбуванням покарання. Тому конструкція судового розгляду має відповідати найвищим вимогам надійності передбачених законом гарантій проти можливих помилок і зловживань, що можливе завдяки дії в повному обсязі принципу змагальності сторін. Можливо, ця обставина і вплинула на те, що, наприклад, при проведенні скороченого судового розгляду призначення покарання за КПК Російської Федерації відповідно до ст. 316 не може перевищувати двох третин максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого за вчинений злочин [16].

Незважаючи на те, що така модель досить поширена у світі, вбачається, що не можна сліпо наслідувати приклади законодавства інших країн. Спрощене, прискорене провадження містить у

собі небезпеку перерости в безвідповідальну роботу, що неприпустимо в процесі кримінального судочинства. Спрощений судовий розгляд може приховати різні порушення, допущені в період досудового розслідування, що ще більше може ускладнити процес установлення істини в справі і прийняття у зв'язку із цим обґрунтованого рішення. Економія часу й полегшення роботи суду не може бути виправданням обмеження чи недотримання при такому процесі основних принципів кримінального судочинства.

Визнання особи винною у вчиненні злочину матиме місце лише за умови доведення її вини. У силу ст. 62 Конституції України обвинувачення не повинно ґрунтуватися на припущеннях чи доказах, отриманих незаконним шляхом, наприклад, коли їх збирання й закріплення здійснено з порушенням гарантованих Основним Законом країни прав людини і громадянина, з порушенням порядку встановленого кримінально-процесуальним законодавством, не уповноваженою на це особою чи органом або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами.

Визначення порядку дослідження доказів, при якому повинні підтверджуватися в повному обсязі докази у справі, представлені досудовим розслідуванням, має на меті забезпечення права

на захист підсудного. З огляду на це необхідно закріпити такий порядок судового розгляду, при якому суд (суддя) перед початком проведення судового слідства надає можливість стороні захисту і стороні обвинувачення висловити свою думку щодо подальшого дослідження судом (суддею) доказів. Інакше кажучи, сторони мають право запропонувати суду перелік доказів, які він має дослідити в судовому розгляді кримінальної справи. Вважаємо, що визнання судом недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин справи й розміру цивільного позову, які ніким не оспоруються, можливо тільки в разі заяви про це клопотання підсудним або захисником (за згодою підсудного).

У випадку застосування судом права, зазначеного у ч. 3 ст. 299 КПК України, найважливішим має бути визнання обов'язковим участь захисника, про що треба внести доповнення у ч. 1 ст. 45 КПК України.

Варто зазначити, що безпосередність судового розгляду справи, коли суд перевіряє всі докази по ній забезпечує наближення суб'єктивної істини до об'єктивної. Це відповідає загальним завданням кримінального судочинства. Так, судова колегія по кримінальних справах Верховного Суду України при проведеному аналізі судової практики

вказала, що основною причиною необґрунтованого засудження громадян є невиконання деякими судами вимог закону про всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи, що призводить до істотних помилок в оцінці доказів і в застосуванні норм кримінального і процесуального законодавства [12, с.26].

Суд, як орган правосуддя, покликаний забезпечувати в судовому розгляді дотримання вимог принципу змагальності, дія якого забезпечує винесення правосудного, тобто законного, обґрунтованого і справедливого рішення в справі, і вживати заходів до усунення обставин, що перешкоджають цьому. Інакше забезпечення в належному обсязі права на судовий захист було б неможливим.

Законом України від 21 червня 2001 р., № 2533-Ш «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» КПК було доповнено ст. 3151, якою суду було дозволено доручати органу, що провадив досудове розслідування, виконати певні слідчі дії. КПК України доповнено й ч. 3 ст. 66, відповідно до якої суд (суддя) по справах, що перебувають в його провадженні, вправі доручати підрозділам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи для отримання фактичних даних, які мо-

жуть бути доказами в кримінальній справі. Введення вищевказаних норм у КПК України вимагає вирішення певних проблем, пов'язаних з їх застосуванням, а також з дією принципу змагальності на цій стадії процесу.

Незважаючи на те, що в ч. 1 ст. 3151 КПК України визначається мета судового доручення – «з метою перевірки і уточнення фактичних даних, одержаних у ході судового слідства», – є очевидним той факт, що при виконанні судового доручення орган досудового розслідування провадить збирання нових доказів, тому що в ч. 2 ст. 3151 КПК зазначено: «Протокол слідчої дії та інші здобуті докази передаються суду, який дав доручення».

Застосування ст. 3151 і ч. 3 ст. 66 КПК України породжують запитання: а) чи можливо паралельно провадити судове й додаткове досудове слідство; б) якщо суд дає судове доручення зі своєї ініціативи, то як це співвідноситься з роллю суду в змагальному процесі; в) як зобов'язаний діяти суд – зупинити розгляд справи чи продовжити його; г) які слідчі дії суд (суддя) пропонує виконати органу розслідування; д) чи мають право сторони брати участь в оперативно-розшукових і слідчих діях? З нашого погляду, у зв'язку із судовим дорученням суд (суддя) зобов'язаний зупинити провадження в

справі, а не відкладати його через необхідність досліджувати нові докази, тому що відкладення справи виключить участь сторони захисту в проведенні слідчих дій, а зупинення дозволить підсудному і його захисникові бути учасниками цих слідчих дій. З урахуванням цього ч. 2 ст. 280 КПК України слід доповнити вказівкою на судові доручення як підставу для зупинення судом (суддею) судового розгляду.

При зупиненні судового розгляду в справі судом (суддею) змінюється процесуальний статус підсудного, який бере участь у слідчих діях (він бере участь у слідчих діях як обвинувачений). За бажанням обвинуваченого в слідчих діях може брати участь захисник. При цьому суб'єкт, який провадив слідчі дії, зобов'язаний винести постанову про допуск захисника до участі в справі (незалежно від заяви про це обвинуваченого й участі захисника при розгляді справи судом (суддею) і знову роз'яснити обвинуваченому право на правову допомогу, на участь захисника й забезпечити це його право. З доказами, отриманими в перебігу виконання судового доручення, обвинувачений і захисник (якщо він бере участь у справі) повинні бути ознайомлені, про що також складається протокол. Дії й рішення суб'єктів, які виконували

судове доручення, можуть бути оскаржені прокуророві й до суду.

Розгляд судом доказів у справі в повному обсязі відповідає завданням захисту підсудного, тому що тільки в перебігу їх дослідження можуть бути прийняті судом рішення, сприятливі для захисту. Як приклад розглянемо питання, що стосується права прокурора змінити пред'явлене особі обвинувачення або відмовитися від його підтримання. Частина 1 ст. 277 КПК вказує, що прокурор вправі змінити обвинувачення під час судового розгляду до закінчення судового слідства. При цьому всі рішення даного питання приймається на підставі даних саме судового слідства (ст. 276 КПК України), коли суд досліджував докази. Зміна прокурором обвинувачення в суді може мати місце лише після завершення дослідження матеріалів справи, значущих для такого роду рішень, і заслуховування думок і з цього питання учасників судового засідання з боку обвинувачення й захисту.

Звертає на себе увагу обставина, що ст. 277 КПК України не містить вказівки на можливість оскарження рішення прокурора про зміну обвинувачення в суді, а у зв'язку з цим і не вказує, хто з учасників процесу й у якому порядку може його оскаржити. Відсутність відповідного закріплення даного права в ст. 277 КПК

України вбачається нам порушенням права підсудного на захист і принципу змагальності. Необхідно в ч. 5 ст. 277 КПК конкретніше вказати, у яких випадках суд роз'яснює підсудному, що той буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення (якщо потерпілий і його представник відмовилися підтримувати обвинувачення), оскільки в даний час залишається незрозумілим, що має на увазі законодавець під висловом «усі інші випадки» (ч. 5 ст. 277 КПК України).

Не викликає сумніву й те, що в інтересах захисту є прийняття судом рішення про закриття справи з урахуванням висновку прокурора, що стосується відмови від обвинувачення, яке ґрунтується також на даних судового слідства, як справедливо зазначають М.О. Баєв і О.Я. Баєв. Вони підкреслюють, що сторона захисту в низці випадків може бути не згідною з рішенням суду про закриття кримінальної справи, зумовленим відмовою державного обвинувача від обвинувачення [1, с.123]. Тільки в результаті проведення судового розгляду прокурор приходять до переконання, що дані судового слідства не підтверджують пред'явленого обвинувачення, й у зв'язку з цим він повинен відмовитися від підтримання обвинувачення. Як зазначає В.Т. Маляренко, законодавець ставить за

обов'язок прокурору виконати всі передбачені ст. 22 КПК України дії, тобто всебічно, повно й об'єктивно дослідити всі обставини справи. Без цих дій він не має права на відмову від обвинувачення [8, с.195].

Відмова прокурора від обвинувачення й у зв'язку з цим – закриття кримінальної справи судом, як і зміна обвинувачення, вимагають проведення судового слідства в повному обсязі, що підтверджує необхідність (навіть при визнанні підсудним вини) дослідження всіх доказів у справі, представлених органом досудового розслідування, не обмежуючись допитом підсудного. Мета, що при цьому досягається, буде корисною як

особі, якої право на захист забезпечується судом, так і правосуддю в цілому.

Безумовно, дія принципу змагальності найбільше виявляється у стадії судового розгляду кримінальної справи, але деякі елементи цього принципу мають місце й на стадії досудового слідства. Так, розгляд судом (суддею) питань про обрання запобіжного заходу стосовно обвинуваченого чи про продовження строків тримання його під вартою має бути вирішено в змагальному процесі судового розгляду. При вирішенні другого питання слід визнати необхідним допит обвинуваченого і участь його захисника, якщо він бере участь у справі.

Список літератури: 1. Бавє М.О., Бавє О.Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Прокурорская тактика. Адвокатская тактика: Науч.-практ. пособ. – М.: Экзамен, 2005. – 320 с. 2. Громов Н.А., Курушин С.А. Гарантии права на защиту обвиняемого в досудебных стадиях по УПК РФ: Учеб.-практ. пособ. – М.: Изд. дом И.И. Шумиловой, 2005. – 135 с. 3. Грошевий Ю. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2003. – №2-3 (33-34). – С. 686-698. 4. Гуценко К.Ф., Головкин Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Зерцало-М, 2002. – 528 с. 5. Коновалова В.Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве: Монография. – Харьков: Изд. ФЛ-П Валнярчук Н.Н., 2007. – 192 с. 6. Лобойко Л.М. Допустимість спрощення порядку судового розгляду справи у кримінальному процесі змішаної форми // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матер. наук.-практ. конф. 18-19 квіт. 2002 р. – м. Харків / Голов. ред. Сташис В.В. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 248-251. 7. Льовкін В.Л. Зізнання обвинуваченого у вчиненні злочину і спрощений порядок судового розгляду // Бюл. М-ва юстиції України. – 2004. – № 6 (32). – С. 84-91. 8. Мальяренко В.Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: Монографія. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. – 544 с. 9. Марітчак Т.М. Проблеми визнання обсягу доказів, що підлягають дослідженню // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 5 (45). – С. 40-44. 10. Петрухин И. Сделки о признании вины чужды российскому менталитету // Рос. юстиция. – 2001. – №5. – С. 35-37. 11. Прилуцький П.В. Визнання вини: сучасний погляд на стару проблему // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 8. – С. 43-47. 12. Причини необґрунтованого засудження громадян та безпідставного виправдання винних осіб (аналіз судової практики) // Вісн. Верхов. Суду України. – 2000. – № 5. – С. 26-31. 13. Про внесення

змін до кримінально-процесуального кодексу України: Закон України від 21. 06. 2001 р., № 2533-Ш // *Голос України*. – 2001. – № 116/2616. 14. Уголовный процесс: Учебник для студ. юрид. вузов и фак. / Под ред. К.Ф. Гуценко. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: ЗЕРЦАЛО, 1998. – 608 с. 15. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. – Мн.: Амалфея, 2003. – 384 с. 16. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации // *Рос. газ.* – 2001. – № 249 (2861). 17. *Финько В.Д.* Проблемы взаимосвязи криминалистики, уголовного и уголовно-процессуального права // *Актуальні проблеми криміналістики: Матер. міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 25-26 вер. 2003 р.* / Ред. кол.: М.І. Панов (гол. ред.), В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – Х.: Гриф, 2003. – С. 57-60. 18. *Хаматова Е.* Особый порядок судебного разбирательства по уголовному делу претерпел изменения // *Уголовное право*. – 2004. – № 1. – С. 94, 95. 19. *Хатуева В.В.* Соглашение о признании вины в российском уголовно-процессуальном праве: понятие и сущность // *Правоведение*. – 2004. – № 6 (257). – С. 85-96.

Надійшла до редакції 26.10.2007 р.